

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**Problémy neúplných rodín a kompetencie sociálnych pracovníkov pri ich
riešení**

Bakalárska práca

93f67b91-ccd6-4336-81f1-623d431b4f41

Študijný program: Sociálna práca

Študijný odbor: 7761 Sociálna práca

Pracovisko: Katedra sociálnej práce

Vedúci bakalárskej práce: prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD.

Banská Bystrica, 2015

Katarína Deáková

Podakovanie:

Touto cestou by som sa chcela podakovať vedúcej práce prof. PaedDr. Anne Hudecovej, PhD., za odborné vedenie, za jej trpezlivosť a ochotu pri spracovaní tejto bakalárskej práce.

ABSTRAKT

DEÁKOVÁ, Katarína: Problémy neúplných rodín a kompetencie sociálnych pracovníkov pri ich riešení [bakalárska práca]. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pedagogická fakulta. Katedra sociálnej práce. Vedúci bakalárskej práce: prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár (v skratke „Bc.“). Banská Bystrica, 2015. Rozsah práce: 31 strán.

Bakalárska práca je zameraná na v súčasnosti veľmi rozšírený problém- neúplné rodiny. Tento sociálny problém má veľký dopad nielen na jednotlivcov rodín ale aj na celú spoločnosť. Práca pozostáva zo štyroch kapitol. Teoretická časť práce pozostáva z troch kapitol a praktická časť tvorí jedna kapitola.

Kľúčové slová: rodina, neúplná rodina, kompetencie sociálnych pracovníkov

ABSTRAKT

DEÁKOVÁ, Katarína: The problem of one-parent families and the competences of social workers in dealing with its problems [bachelor work]. Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Education. Department of Social Work. Thesis supervisor: prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD. Degree of qualification: bachelor (Bsc.). Banská Bystica, 2014. 31 pp.

The bachelor thesis is focused on a currently very spread out problem, which are the one-parent families. This social problem has its effects not only on the members of the family, but also on the society. The thesis consists of four parts. The theoretical part is divided into three chapters and the practical part is one chapter itself.

Key words: family, one-parent families, competences of social workers

Obsah:

ÚVOD	6
1 RODINA	7
1.1 Rodina ako primárna sociálna skupina	7
1.2 Základné funkcie rodiny	7
1.3 Charakteristika rodín podľa funkčnosti a príčiny dysfunkcie	10
2 NEÚPLNÁ RODINA A OSAMELÉ RODIČOVSTVO	12
2.1 Neúplná rodina	12
2.2 Riziká osamelých rodičov	13
2.3 Osamelý rodič- samoživiteľ	15
2.4 Komparácia situácie osamelej matky a osamelého otca	16
3 SOCIÁLNA PRÁCA S NEÚPLNOU RODINOU	17
3.1 Cieľové skupiny sociálnej práce	17
3.2 Sociálna práca s klinickou rodinou	18
3.3 Podpora osamelých rodičov	20
4 SPRACOVANIE ŠTATISTICKÝCH ÚDAJOV OHĽADOM NEÚPLNÝCH RODÍN NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY	23
ZÁVER	28
POUŽITÁ LITERATÚRA	30

Úvod

Rodina je priestorom, kde dochádza k formovaniu osobnosti človeka, priestorom výchovy a rastu budúcej generácie. S istotou môžeme tvrdiť, že je základným článkom spoločnosti, a ovplyvňuje celý jej chod. Je to dané tým, že v rodine jednotlivec trávi najdlhšie obdobie svojho života.

Rodiny, v ktorých dieťa vyrastá a socializuje sa, môžu byť rôzne. Ak je rodina stabilná a poskytuje dieťaťu láskyplné a útulné prostredie, zabezpečuje tým pevné rodinné zázemie a dieťa získa pocit istoty a podpory zo strany rodiny. Rodina v tomto prípade predstavuje útočisko na celý život.

Kritickejšie je to v prípadoch, keď sa rodiny ocitajú v kríze. Táto skutočnosť je pre dnešné rodiny typická. Rodina prestáva plniť svoje základné funkcie a stráca tak svoj význam v spoločnosti. Čoraz väčším trendom sa stáva typ neúplnej rodiny, ktorý je, žiaľ, aj z pohľadu spoločnosti akceptovaný. Môžeme konštatovať, že sa existencia neúplných rodín pre spoločnosť stáva prirodzenou aj napriek tomu, ako negatívne to môže vplývať na vývin a výchovu dieťaťa. Vychovávajúci rodič má sťažené podmienky pre zvládnutie výchovy a preto často potrebuje pomoc poskytovanú štátom.

Pravdou je, že v súčasnosti dochádza k oslabeniu bežnej, tradičnej formy rodiny a nastávajú nové rodinné zoskupenia. Tému práce sme si zvolili práve preto, že sa jedná o aktuálnu tému našej spoločnosti. Rozpad rodiny, či už je z akéhokoľvek dôvodu, vždy predstavuje pre dieťa záťaž a prežívanie negatívnych emócií. Každá rodina pristupuje k riešeniu tejto situácie rôznym prístupom. Cieľom našej práce bolo zhromaždiť informácie o dôsledkoch vzniku neúplných rodín, objasniť riziká osamelých rodičov a možnosti pomoci rodičom prežívajúcich toto obdobie záťažovo.

1 RODINA

1.1 Rodina ako primárna sociálna skupina

Rodina je prvou spoločenskou skupinou, v ktorej sa dieťa ocitne. Je to miesto, kde hľadá porozumenie, úkryt, pohladenie a pomoc. Vplyvom jednotlivých osôb, ktoré majú v rodine zastúpenie, sa dieťa socializuje a osvojuje si základný model správania sa.

S pojmom rodina sa stretávame počas celého života. Jednoznačne definovať tento pojem je ťažké, pretože je ovplyvňovaný časom, uhlom pohľadu a mnohými inými faktormi. Podľa autorky A. Hudecovej je rodina najprirodzenejšia sociálna skupina schopná zaručovať starostlivosť a uspokojovať mnohé duchovné a hmotné potreby jednotlivcov už od detstva (Hudecová a kol., 2008). Toto je však založené na vzájomnej participácii a solidarite členov rodiny.

Význam rodiny nespočíva len v biologicky- reprodukčných funkciách, v dedení a v zachovaní genetickej výbavy, ale aj v tom, ako rodičia svoje deti ovplyvňujú, vychovávajú, určujú dráhu ich života, socializujú a ochraňujú. Rodič neustále formuje svoje dieťa, pôsobí na jeho vývin či už priamo alebo nepriamo, a vytvára model správania. Preto je potrebné, aby bol rodič vzorom pozitívnym a nie negatívnym. Rôzne vplyvy, ktoré dieťa počas vývinu vníma a pociťuje, ho pripravujú na vstup do spoločnosti.

1.2 Základné funkcie rodiny

Pod pojmom funkcie rodiny rozumieme úlohy, ktoré rodina plní jednak voči spoločnosti, jednak voči sebe samej. Prirodzeným spôsobom má každý jeden člen rodiny určitú funkciu. Základné funkcie rodiny sú u jednotlivých autorov rôzne zoradené podľa uhlu pohľadu. Vo všeobecnosti však môžeme hovoriť o piatich základných funkciách rodiny, medzi ktoré patrí **biologicko-reprodukčná funkcia**. Táto funkcia súvisí s reprodukciou rodiny, ale aj celej spoločnosti. Jej dôležitosť je neprehliadnuteľná aj zo strany manželov, kde slúži na uspokojenie sexuálnych potrieb, ktoré sú silným stabilizujúcim činiteľom manželstva.

Poruchy biologicko-reprodukčnej funkcie môžu vyvolať dysfunkciu rodiny, ktorá niekedy vedie až k rozpadu manželstva a celej rodiny. K takýmto poruchám zaraďuje neplánované rodičovstvo, bezdetnosť, ale aj mnohodednosť, a to najmä v rodinách, kde sa rodičia nevedia o svoje deti postarať. Dieťa sa teda stáva živiteľom rodiny prostredníctvom sociálnych dávok a iných foriem sociálneho zabezpečenia zo strany štátu (Hroncová-Hudecová- Matulajová, 2000).

Ekonomická funkcia, resp. zabezpečovacia funkcia rodiny uspokojuje základné životné potreby členov rodiny. Cieľom je udržať životaschopnosť rodiny, čo je podmienené rovnováhou medzi príjmom a spotrebou rodiny. Kvalita plnenia tejto funkcie plne ovplyvňuje chod rodiny a plnenie ďalších potrebných funkcií. Narušenie zabezpečovacej funkcie sa neodráža len v materiálnom poklese života rodiny, ale sa premieta aj do iných oblastí rodinného života (Hudecová a kol., 2008).

Podľa J. Hroncovej v súčasnosti často dochádza k poruchám tejto funkcie kvôli vysokej nezamestnanosti, zvyšovaniu životných nákladov a iných negatívnych dôsledkov. Všetky tieto fakty vedú k hmotnému nedostatku a neschopnosti rodiny zaobstaráť základné životné potreby členov rodiny (Hroncová- Hudecová- Matulajová, 2000).

K poruche ekonomickej funkcie môže dôjsť aj v prípadoch, ktoré nie sú ovplyvnené spoločnosťou. Zlú finančnú situáciu rodiny spôsobuje aj alkoholizmus, gemblerstvo, alebo mentálna zaostalosť rodičov, kvôli ktorej rodič nevie zabezpečiť stály finančný príjem pre rodinu.

Ďalšou dôležitou funkciou je **výchovná funkcia**, prostredníctvom ktorej formuje rodič svoje dieťa a vytvára optimálne podmienky na to, aby sa začlenil do spoločnosti. Rodina je prostredie, kde si dieťa osvojuje základné hodnoty, normy, postoje a názory. A. Hudecová poukazuje na to, že z hľadiska vývinu dieťaťa je rodina prvotnou sociálnou skupinou, v ktorej si osvojuje všetko to, čo bude potrebovať neskôr aj v iných sociálnych skupinách. Rodič je prvým vzorom pre svoje dieťa a z toho dôvodu je dôležité aby bol tento vzor vždy pozitívny (Hudecová a kol., 2008).

Špecifické podmienky pri výchove má *neúplná rodina*. Výchova v takýchto rodinách by sa mala líšiť od výchovy v úplných rodinách, aj keď sa uskutočňuje v sťažených podmienkach. Obaja rodičia totiž majú špecifické zastúpenie vo výchove. Kým matka uspokojuje základné citové potreby dieťaťa, otec dáva pocit istoty a stability. Všeobecne sa

ale nedá tvrdiť, že neúplná rodina vytvára horšie podmienky na výchovu, na druhej strane je potrebné kompenzovať absenciu chýbajúceho rodiča pri výchove (Hroncová- Hudecová- Matulajová, 2000).

Za najdôležitejšiu a nezastupiteľnú funkciu v rodine viacerí autori považujú **emocionálnu funkciu**. Citové zázemie a citové vzťahy medzi rodičmi a deťmi, súrodencami a inými rodinnými príslušníkmi navzájom sú nevyhnutné pre psychickú stabilitu rodiny a jej členov. Kvalita tejto funkcie zabezpečuje adekvátne podmienky na rast a vývin dieťaťa tak, aby nemalo problémy začleniť sa do iných sociálnych skupín. Rodina by mala vytvoriť miesto pokoja, kde členovia nájdu porozumenie, podporu, pomoc a pocit domova.

Zlyhanie a dysfunkcia tejto emocionálnej podpory v rodine sa podľa A. Hudecovej prejavuje najrôznejšími poruchami vrátane psychických. Medzi takéto patrí aj citová deprivácia dieťaťa, ktorá sa v neskoršom veku u neho môže podpísať za vznik deviantných foriem správania. Ohrozené sú teda deti vyrastajúce v rodine, kde táto funkcia zlyháva. Porucha môže byť spôsobená viacerými príčinami, ako napríklad nezrelosťou partnerov pre manželstvo a rodičovstvo, rozvratom v rodine, rozvodom rodičov, nezáujmom o dieťa a rôznymi inými nežiaducimi príčinami (Hudecová a kol., 2008).

Ochranná funkcia rodiny spočíva v ochrane zdravia členov, ale aj v ochrane pred sociálno- patologickými javmi. J. Hroncová považuje za najdôležitejšiu ochranu primárnu prevenciu patologických závislostí, delikvencie, kriminality a iných sociálnych deviácií. Nejednen autor sa prikláňa k teórii „*Najlepšia prevencia je dobrá rodina*”. Rodina by mala položiť základy imunizácie dieťaťa voči nežiaducim činnostiam najmä vytváraním pozitívnej hodnotovej orientácie dieťaťa. Táto funkcia je prvotná v najútlejšom veku dieťaťa, ale nestráca svoj význam ani v ostatných etapách života jednotlivcov (Hroncová- Hudecová- Matulajová, 2000).

Rodina je primárnym socializačným činiteľom a preto medzi základné funkcie rodiny patrí aj **socializačná funkcia**. Jednotlivej je v rodine ovplyvnený viacerými členmi a kvalita plnenia tejto funkcie zodpovedá za to, či je jednotlivec spoločensky zrelá osobnosť. To, aké modely správania si človek osvojuje v rodine, prenáša aj do iných sociálnych skupín. Rodina ako primárny socializačný a výchovný činiteľ zodpovedá za to, či je človek schopný a dostatočne pripravený plniť mnohoraké úlohy a zastávať viaceré roly v budúcom období jeho života (Hudecová a kol., 2008).

Uvedené funkcie sú v neustálej interakcii a nikdy nepôsobia izolovane. Narušenie niektorej funkcie plne ovplyvňuje kvalitu druhej funkcie. Rodina by teda mala plniť všetky funkcie tak, aby nenastal rozvrat medzi funkciami, čo by viedlo k dysharmonii resp. dysfunkcii rodiny.

1.3 Charakteristika rodín podľa funkčnosti a príčiny dysfunkcie

Rodina počas svojej existencie neustále prechádza zmenami, ktoré môžu vyvolať krízy. S takouto krízou sa väčšina rodín vyrovná. Sú však rodiny, ktoré krízu pociťujú ako vážnu záťažovú situáciu, z ktorej sa bez pomoci odborníkov nevedia dostať. Často tu nastáva dysfunkcia celého rodinného prostredia, ktorá potrebuje odbornú pomoc na jej vyriešenie.

A. Hudecová (2008) z hľadiska plnenia hore uvedených funkcií delí rodiny nasledovne:

- **harmonická (funkčná) rodina** - dokáže zabezpečiť optimálne prostredie pre rozvoj svojich členov, plní všetky funkcie, ktoré rodina plniť má
- **konsolidovaná rodina** - pri plnení určitých funkcií môžu v rodine nastať problémy, tie však neohrozujú zdravú funkčnosť rodiny
- **disharmonická (dysfunkčná) rodina** - základné funkcie sú narušené až v takej miere, že ohrozujú psychický, fyzický a sociálny vývin členov rodiny vrátane detí.

Viacerí autori uvádzajú za problém fungovania rodiny zlyhanie základných funkcií, následkom čoho vzniká narušenie stability celej rodiny a ohrozenie zdravého vývinu dieťaťa.

J. Gabura vo svojej knihe hovorí o dvoch typoch dysfunkčných rodín. Rodina môže byť dysfunkčná *transparentne*, čo znamená, že rodina sama o sebe vie, že je narušená a prostredie ju tak aj vníma. Rodina si tak uvedomuje svoje nedostatky a vo väčšine prípadov ľahšie spolupracuje so sociálnym pracovníkom. Druhým typom je *skrytá* dysfunkčnosť rodiny. Rodina v tomto prípade navonok ukazuje plne funkčnú rodinu a svoje problémy a nedostatky si buď neuvedomuje, alebo si ich vôbec nepriznáva. Najproblémovnejšie sú rodiny, ktoré akoby žili „schizofrenicky“ dva životy, jeden interný narušený a problémový život, druhý bezproblémový život interpretovaný navonok. Pozícia sociálneho pracovníka je tak oveľa náročnejšia, pretože mu chýba priestor na intervenciu (Gabura, 2006).

Viacerí autori venujú pozornosť dysfunkčným rodinám, pričom kladú dôraz na mnohé príčiny ich vzniku. Autor J. Gabura, ktorý delí dysfunkčné rodiny na nasledovné typy:

- *sanatórium*- v takýchto rodinách je väčšinou jeden člen rodiny chorý, kvôli čomu sa celá rodina a uspokojovanie potrieb orientuje na neho. Potreby ostatných členov rodiny sú v pozadí
- *skleník*- rodina vníma vonkajší svet ako problémový a úplne sa izoluje od vonkajšieho prostredia, vyhýba sa sociálnym kontaktom, izoluje sa. Rodič si pritom neuvedomuje, akú záťažovú situáciu vytvára pre dieťa pri adaptácii na školské prostredie
- *väzenie*- tiež typ uzavretej rodiny, kde členovia nie sú na rozdiel od „skleníka” izolovaní dobrovoľne, tvrdá autorita určuje celý chod rodiny, predpisuje normy a pravidlá. Členovia sa snažia z takejto rodiny uniknúť a niekedy si užívajú slobodu až extrémnymi spôsobmi
- *bojisko*- v rodine neustále prevláda konflikt, ktorý pociťujú nielen manželia, ale aj deti. Problém je, že manželia sa na napätú situáciu po určitom čase vedia adaptovať, ale deti v takýchto rodinách trpia a konflikt ich ohrozuje najviac
- *púšť*- typ rodiny, kde chýbajú emócie, pocit spolupatričnosti, lásky a porozumenia. Emocionálne potreby detí rodičia nahrádzajú financiami a darmi
- *chaos*- rodina je úplne narušená, chýbajú normy a pravidlá, medzigeneračné rozdiely sú celkom zotreté, správanie rodičov je neformálne a rodina je otvorená vonkajšiemu svetu (Gabura, 2006, s.30).

Kým Gabura uvádza prípadnú dysfunkčnosť rodiny možným narušením niektorých zo základných funkcií, autor S. Laca za najčastejší problém uvádza rodičovský prístup a poruchy rodičovských rolí. Medzi takéto poruchy zaraďuje situácie, keď sa *rodičia o svoje dieťa nechcú starať* (príčiny spočívajú v poruchách osobnosti), *rodičia sa o dieťa nevedia postarať* (situácie, keď rodičia nevedia zabezpečiť primeraný vývoj dieťaťa a základné životné podmienky), alebo *keď sa rodičia o dieťa nemôžu postarať* (prírodné katastrofy, vojny, a iné). Opakom týchto prístup sú rodičia, ktorí sa o dieťa starajú nadmerne až hyperprotektívne. Dieťaťu sa dostáva väčšia pozornosť ako treba, pričom nadmerný záujem a starostlivosť o dieťa vedie k rozmaznávaniu. Dôsledkom takéhoto správania je nepripravenosť dieťaťa do života, nerešpektovanie druhých a pod (Laca, 2011).

Podobný názor na delenie dysfunkčných rodín má aj Ľ. Višňovský, ktorý medzi ne zaraďuje nezrelé rodiny, preťažené rodiny, ambiciózne rodiny, perfekcionistické rodiny,

autoritárske rodiny a rozmaznávajúce rodiny (Višňovský, 1998 In: Hudecová a kol., 2008). Aj v tomto prípade vidíme delenie podľa rodičovských prístupov, ktoré môžu mať v určitých prípadoch negatívny dopad nielen na výchovu dieťaťa, ale aj na zdravé fungovanie rodiny.

2 Neúplná rodina a osamelé rodičovstvo

2.1 Neúplná rodina

„Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí”(Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Čl. 1).

Zákon jasne vyjadruje hlavnú funkciu manželstva, medzi ktoré patrí založenie rodiny. Pravdou však je, že rodina má dnes najrôznejšie podoby. Tradičné zloženie otec- matka a deti je dnes jedna z desiatok podôb rodinných spoložití, ktoré sa v dnešnej dobe rázne rozširujú. Oslabenie rodinného spoložitia sa prejavuje aj v postojoch obyvateľstva k manželstvu a mimomanželskému spoložitiu. Časopis *Mosty k rodine* uvádza rôzne štatistické údaje, kde z výsledkov celoslovenských výskumov, ktoré uskutočnili sociológovia vyplýva, že obyvatelia majú k otázke manželstva pomerne zložitý možno i rozporuplný vzťah. Z výskumu vypláva, že málo ľudí považuje manželstvo za zastarané, dokonca väčšina respondentov súhlasí s tvrdením, že manželstvo je zväzok muža a ženy, ktorý sa uzatvára na celý život. Na druhej strane sa v dnešnej dobe rázne rozširuje forma rodiny, ktorá sa nazýva **neúplná rodina**. Príčiny tohto typu rodiny môžu byť rôzne, ako napríklad úmrtie jedného z rodičov, rozvod, slobodné materstvo a iné (Matulník, 2012).

Pojem neúplná rodina nie je fenoménom dnešnej doby, aj keď sa typ tejto rodiny v súčasnosti rázne rozšíril. Už aj v minulosti existovali neúplné rodiny, postupom času však dochádzalo k premene v spôsobe ich vzniku. Kým v minulosti vznikali neúplné rodiny najmä v dôsledku vysokej úmrtnosti, ktorá postihla jedného z rodičov, dnes je neúplnosť rodín ovplyvnená vysokou rozvodovosťou manželov. Ako je vyššie uvedené, manželstvo, čiže zväzok muža a ženy v dnešnej dobe stráca svoju podstatu. Nevera, nezáujem o manželského partnera, nezáujem o výchovu detí, trávenie času mimo rodiny, nízka reprodukcia, život

partnerov bez manželského zväzku, to sú iba niektoré otázky nad dnešnými rodinami. Ak by sme sa pozreli na rozpad manželstva z pohľadu spoločnosti, táto skutočnosť je vnímaná ako obyčajná vec, ba môžeme tvrdiť, že niekedy je rozvod akoby súčasťou manželstva. Z hore uvedeného výskumu vyplýva, že mnoho ľudí nepovažuje manželstvo za zastarané, no v prípade nefungovania manželstva je rozvod ten najprirodzenejší spôsob riešenia manželskej krízy. Tento krok žiaľ podstupia aj rodiny s deťmi a nedbajú na následky, ktoré v deťoch často nechajú hlboké stopy.

Z hľadiska sociálnej práce, ako uvádza Matoušek je relevantná situácia rodiča, ktorý nežije s partnerom. Môže to byť rodič rozvedený, slobodný, ovdovelý, alebo rodič, ktorý síce nie je formálne rozvedený, ale v skutočnosti s partnerom nežije. Tieto situácie sú ťažko zvládnuteľné a často je potrebná odborná intervencia (Matoušek, 2005).

2.2 Riziká osamelých rodičov

Osamelé rodičovstvo prináša mnoho problémov, ktoré spoločnosť prehliada. Medzi najdôležitejšie funkcie rodiny patrí podľa Matejčka zabezpečenie citového zázemia všetkým svojim členom a príprava detí pre život v spoločnosti. Obe tieto funkcie môžu byť ohrozené nedostatkom času rodiča. Osamelý rodič môže byť natoľko pohltený prácou, domácnosťou a výchovou, že sa nevie naplno venovať svojmu dieťaťu tak, ako je to bežné v úplných rodinách. Rodič nemá čas na hry, domáce úlohy a aktivity s dieťaťom, pretože je na celú domácnosť sám (Matejček, 1988 In: Matoušek, 2005).

Ďalším závažným problémom osamelého rodiča je *preťaženosť*. Rodič starajúci sa sám o domácnosť, o dieťa a o svoj život je za všetko zodpovedný. Nemôže sa o svoje povinnosti s nikým podeliť alebo ich na niekoho iného prenechať (Vágnerová, 2006).

Rola osamelého rodiča je *emočne veľmi náročná*, pretože rodič vie, že je na všetko sám. Vieme, že už iba vedomie takejto role môže byť stresujúci faktor a robiť túto rolu subjektívne ťažšou ako je. Pomoc v takejto situácii si opora širšej rodiny, napríklad starých rodičov (Vágnerová, 2006).

Okrem týchto znevýhodnení M. Vágnerová uvádza aj možnosť mocenského oslabenia rodiča. Osamelý rodič totiž nie je pre dieťa takou autoritou, ako keby mal podporu druhého

rodiča. To však platí predovšetkým pre matky. Otcovia si dokážu udržať rešpekt detí aj keď s nimi žijú sami (Vágnerová, 2006).

Tvrdenie M. Vágnerovej je z nášho pohľadu dosť anti- feministické. Jednoznačne povedať kto má väčšiu autoritu v rodine nie je jednoduché. Vieme, že aj v úplných rodinách sa často stáva, že má matka väčšiu moc v ruke ako samotný otec. Práve v situácií osamelého rodiča sa môže stať otec príliš zhovievavý a tak stratí rešpekt v rodine. Myslíme si, že pozitívne v takomto prípade je zachovanie určitých rodinných tradícií a rituálov, hoci aj keď jeden z rodičov chýba.

Osamelý rodič je nútený v chode domácnosti zastávať oboch rodičov, čo prináša veľké obmedzenia v jeho vlastných voľnočasových aktivitách, ale aj v sociálnych kontaktoch. Rodič je často sociálne izolovaný, čo neprospieva jeho osobnosti. Ak si dokáže udržať nejakú oblasť, kde sa môže uplatniť a rozvíjať, zvláda svoju rodičovskú rolu lepšie (Matoušek, 2005).

Ďalším znevýhodnením je *zlá ekonomická situácia* rodiča, ktorá nemusí byť len kvôli statusu osamelého rodiča, ale častejšie kvôli vyššiemu počtu detí, ktoré rodič sám vychováva. Ekonomická situácia rodiča ovplyvňuje poskytnutie adekvátneho vzdelania, štúdia a iných mimoškolských aktivít svojim deťom. Na túto skutočnosť poukazuje aj Smith, ktorý uvádza, že chudoba rodiča môže za nekvalitné vzdelanie dieťaťa. Rodič si nemôže dovoliť zaplatiť určité knihy, aktivity a záujmové zájazdy svojim deťom, v dôsledku čoho sa dieťaťu nemusí podariť získať potrebné vzdelanie na prístup k vyššiemu vzdelaniu. Zlá ekonomická situácia je tak spojená s ďalšími nevýhodami, ktoré poškodzujú dieťa aj rodiča (Smith, 2004 In: Matoušek, 2005).

Problém zabezpečenia rodiny žiaľ nepostihuje výlučne len neúplné rodiny. Zasahuje a plne ovplyvňuje aj chod úplných rodín. Môžeme konštatovať, že sa pomaly začína strácať stredná vrstva kvôli veľkej diferencii príjmov jednotlivcov v tejto vrstve. Keller vo svojej knihe poukazuje na fakt, že v skutočnosti stredná vrstva ešte existuje, no je tak rozmanitá a neohraničená, že sa môže deliť na dve podskupiny. Môžeme hovoriť o strednej vrstve vyššej triedy, kde zaraďujeme riadiacich pracovníkov a profesionálov. Príslušníci tejto skupiny sa snažia životným štýlom napodobňovať život elitnej spoločnosti, ktorý by si z vlastných príjmov nevedeli zabezpečiť. Na spodných okrajoch stredných vrstiev sa ocitá mnoho početnejšia skupina nižšej strednej vrstvy. Kým sa vyššia stredná vrstva pokúša priblížiť k elite, naopak, nižšia stredná vrstva sa celou silou usiluje o to, aby sa vyhli zneistenia svojej

práce a svojich životných podmienok. Do tejto skupiny zaraďujeme tých, ktorý síce ešte stále žijú štýlom strednej vrstvy, no nezostáva im žiadna finančná rezerva, a aj krátkodobý výpadok príjmu je nich dôvodom k výraznému uskromneniu sa. Ani pri plnom pracovnom výkone nie sú schopní zabezpečiť si vlastné bývanie, nadštandardnú dovolenku, alebo zaistiť vysokoškolské vzdelanie sebe a svojim deťom (Keller, 2010).

2.3 Osamelý rodič- samoživiteľ

V predchádzajúcej kapitole je uvedený jeden z najväčších problémov osamelých rodičov a to ekonomická situácia. Osamelý rodič žije v jednej domácnosti s deťmi avšak bez partnera. Finančná situácia takýchto rodín je väčšinou problematická a to najmä kvôli uplatneniu sa rodiča na trhu práce. Môžeme povedať, že sa tento fakt viac dotýka žien vychovávajúcich deti samostatne. Spoločnosť sa pokúša poskytnúť pomoc ženám, ktoré sa ocitli v takejto situácii, či už prostredníctvom sociálnych dávok, alebo iných materiálnych a duchovných podpôr. Hudecová sa taktiež zamerala na túto problematiku, kde uvádza znevýhodnené postavenie osamelých matiek v spoločnosti. Spoločnosť za úspešnú ženu považuje len tú, ktorá vie konkurovať mužom a vie sa presadiť aj v oblastiach, kde boli doteraz doménou muži. Na okraji záujmu však ostáva materské poslanie ženy. Potrebné je teda na základe tejto skutočnosti zdôrazniť, že rovnosť príležitostí neznamena rovnakosť podmienok. Základnou úlohou spoločnosti by malo byť, aby výchovné úlohy ženy boli dostatočne morálne, ale aj finančne ohodnotené. Síce sa často venuje pozornosť sociálnemu postaveniu žien v spoločnosti, realita je, že samotná realizácia zostáva v pozadí (Hudecová a kol., 2008).

V súčasnosti je veľmi neetické a smutné, že je neľahká situácia osamelého rodiča neraz zneužívaná zamestnávateľmi. Aj keď je to neoficiálne, vieme že sa to deje. Zamestnávatelia pri prijatí zamestnanca, ktorý samostatne vychováva dieťa často ponúknu nižší plat. Sú si vedomí, že takáto osoba bytostne potrebuje akékoľvek zamestnanie a tak prijme aj dohodu s nižším platom. V horších prípadoch môžeme hovoriť aj o nepriamej diskriminácii osamelých rodičov. Týka sa to situácií, kde zamestnávateľ nechce prijať rizikového zamestnanca, u ktorého hrozí, že bude prichádzať neskôr a odchádzať skôr kvôli tomu, aby stihol vybrať dieťa zo školského zariadenia. Vo väčšine prípadov zamestnávatelia preferujú prioritne mužov bez záväzkov, ženatých mužov a vydaté ženy, slobodné bezdetné ženy a na poslednom mieste sa nachádzajú osamelo žijúci rodičia.

2.4 Komparácia situácie osamelej matky a osamelého otca

Najčastejšie sa v situácií osamelého rodiča vyskytujú ženy- osamelé matky. Časopis *Nebyť sám* sa často zaoberá problematikou výchovy dieťaťa jedným rodičom. Faktom je, že rodina, v ktorej sa na výchove podieľajú obaja rodičia poskytuje určité zázemie pre dieťa. Dôsledky slobodného materstva pociťujú samozrejme aj deti. Neprítomnosť otca sa v nich prehlbuje vo veku, keď porozumejú vzťahovej sieti a rodinnej štruktúre prostredníctvom pozorovania svojich rovesníkov a ich najbližšieho okolia. Vtedy začnú hľadať odpoveď na otázku prečo je ich rodina taká zúžená. Pokiaľ slobodná matka svoju situáciu zvláda vyrovnane a ak je v úzkom kontakte so svojím dieťaťom so širšou rodinou, tak často dokážu napríklad starí rodičia nahrádzať úlohu otca (Podmanický, 2006).

Psychológovia a pedagógovia si často kladú otázku, či je vôbec možné aby vyrastali chlapci bez mužského vzoru. Psychologička Peggy Drexler tvrdí, že slobodné matky môžu celkom dobre vychovávať dievčatá aj chlapcov, dokonca v istých prípadoch možno ešte lepšie ako rodiny, v ktorých je otec prítomný. Z jej výskumu vyplýva, že synovia vychovávaní len matkami sú emocionálne silní, empatickí, ucelení a nezávislí. Z tohto teda môžeme odvodiť, že nezáleží na rode, ale na kvalite rodičovstva, či je to už v rodine úplnej alebo neúplnej. Kým u Peggy je celkom normálne, aby samostatná matka, prípadne lesbické páry vychovali zdravého chlapca, naopak u niektorých psychológov je fakt, že synovia vyrastajú bez otcovského idolu neprípustný. Niektorí odborníci zdôrazňujú pozitívny charakter otcovskej role a jej absolútnu nevyhnutnosť pre vývoj zdravej synovskej osobnosti (Podmanický, 2006).

V skutočnosti však môžeme povedať, že žiaden muž nevie aké je byť dievčaťom alebo ženou a naopak, žiadna žena nevie aké je byť chlapcom alebo mužom. Môžeme konštatovať, že vyrastajúce deti potrebujú v rodine dôveryhodných dospelých mužov aj ženy ako svojich sprievodcov. Často sa stáva, že tieto authority zastupujú starí rodičia, čo považujeme za kladný vzor. Ak je rodič v situácii, že si nevie nájsť životného partnera, či už kvôli smútku zo straty predchádzajúceho partnera, alebo z iných príčin, je potrebné aby sa vedel oprieť o rodinu. Pomoc v takejto situácii je pre osamelého rodiča na nezaplatenie.

Spoločnosť sa zväčša zameriava na osamelé matky a prípady osamelých otcov sa dostávajú do pozadia. Pravdou však je, že muž osamelé rodičovstvo znáša oveľa ťažšie. „Pre muža, ktorý zaujímal tradičnú otcovskú rolu, môže byť ťažšie prevziať na seba rolu absentujúcej matky. Chýbajú mu skúsenosti, má menší prehľad o významoch detských

prejavov, menšiu prax zvládnuť starostlivosť o deti súvisiacu s každodennými činnosťami”(Hudecová a kol., 2008, str. 215).

Na druhej strane sú prípady, keď otec ľahšie zvládne výchovu dieťaťa, aj keď na všetko ostane sám. Potrebne je prekonať pocit osamelého rodiča a zamerať sa na potreby dieťaťa a chod rodiny, aj keď je to rodina neúplná. Osamelí rodičia okrem rodiny môžu nájsť pomoc v rôznych podporných skupinách. Je pravda, že tieto skupiny sú najčastejšie orientované na osamelé matky, osobitnú pozornosť si zaslúžia otcovia starajúci sa o deti samostatne.

Kým osamelé matky najčastejšie bojujú s finančnými situáciami a to najmä s uplatnením sa na trhu práce, problémy otcov spočívajú v samotnej existencii otcovstva. V súčasnosti sa úloha otca ako živiteľa rodiny vytráca a je nahraditeľná. Jedno z vydání časopisu Nebyť sám poukazuje na fakt, že sa neustále zvyšuje rozvodovosť a rastúci záujem o umelé oplodnenie. Všetky tieto skutočnosti spôsobujú, že veľa detí nemá otcov a často ich vychovávajú matky samé, z ktorých sa nejedna domnieva, že ich deťom nič nechýba. Tento názor sa premieta aj do vzťahov medzi ženou a mužom, kde si neangažovaný muž berie dominantnú ženu a z tohto zväzku vychádzajú v konečnom dôsledku dominantné dcéry a pasívni synovia. Naznačené problémy ponechali negatívnu stopu v duši mnohých otcov. Neistota vo svojej mužskosti a nedôvera voči svojej otcovskej role a autorite vôbec vyústili do otázok, na ktoré muži často hľadajú odpoveď: Čo môžem ja ako muž ponúknuť svojej manželke a deťom? (Podmanický, 2006).

3 Sociálna práca s neúplnou rodinou

3.1 Cieľové skupiny sociálnej práce

Ako je v predchádzajúcej kapitole naznačené, sociálny pracovník pracuje so širokým spektrom ľudí a rieši mnoho sociálnych problémov. Dôležitou súčasťou modernej sociálnej práce je efektívne rozoznať a identifikovať kritériá, podľa ktorých vieme objekt sociálnej práce členiť do podskupín, ktoré vytvárajú tzv. cieľové skupiny sociálnej práce. Klasifikáciou rôznych cieľových skupín sa zaoberali viacerí autori, ktorí rozpracovali špecifiká sociálnej práce s mnohými skupinami, ako napr. s rôznymi typmi rodín, so seniormi, s ľuďmi so

zdravotným postihnutím, s deťmi, alebo s nezamestnanými občanmi. Každá z týchto skupín potrebuje osobitný prístup riešenia problémov a sociálny pracovník musí vedieť pristupovať k daným skupinám adekvátnym a profesionálnym prístupom. Práve preto pracovníci sociálnej práce využívajú špecifické profesijné kompetencie. Jusko v tejto súvislosti uvádza pár kompetencií, ako napríklad rozlišujúce kompetencie, interpersonálne kompetencie, tímové kompetencie, funkčné kompetencie a najmä kompetencie orientované na osoby, ktoré predstavujú spôsobilosti, v ktorých je akcent položený na komunikáciu, interakciu, kooperáciu, či vyjednávanie s inými osobami (Hudecová a kol., 2010).

Aplikáciou rôznych kritérií ako napríklad zdravotný stav, vek, marginalizácia, normalita alebo sociálny status môžeme vymedziť základné cieľové skupiny, medzi ktoré podľa Juska patria občania so zdravotným postihnutím, rodiny, seniori, nezamestnaní občania, občania v hmotnej núdzi, osoby počas a po výkone trestu odňatia slobody, užívatelia drog a drogový závislí, utečenci, etnické a iné minority. Uvedené skupiny nie sú typovo homogénne, často totiž dochádza k ich výraznému prelínaniu (Hudecová a kol., 2010). V tejto práci je pre nás najdôležitejšou cieľovou skupinou rodina a to najmä dysfunkčná rodina. Je to skupina, ktorá je zväčša heterogénna, a to vďaka svojej početnosti. Práve preto je potrebný špecifický prístup k riešeniu ich problémov.

3.2 Sociálna práca s klinickou rodinou

Rodina je základnou jednotkou spoločenského života jednotlivca. Je nenahraditeľnou inštitúciou nielen pre dieťa, ale aj pre dospelého človeka. Rodinné prostredie však nevie odolať nepriaznivým podmienkam spoločnosti ako sú napríklad chudoba, násilie, zneužívanie alebo narušenie medziľudských vzťahov. Sila týchto problémov mnohokrát narúša rodinu v takej miere, že ju nie je schopná riešiť sama a nutne potrebuje pomoc.

V dnešnej dobe rodinu zasahujú spoločenské, sociálne aj ekonomické zmeny, s ktorými sa musí vyrovnávať. Hudecová taktiež poukazuje na tieto problémy a konštatuje občasnú neprekonateľnosť týchto vplyvov, kvôli čomu sa rodina stáva klientom sociálnej práce. Rodina môže byť priamou cieľovou skupinou sociálnej práce, alebo sa niektorý z cieľov sociálnej práce rodiny dotýka. Kým v prvom prípade pomáhajúci profesionáli

podporujú alebo dohliadajú na materiálnu alebo sociálnu situáciu v rodine, v druhom prípade ide o snahu integrovať klienta do spoločnosti, čo je často spojené s obnovením rodinných väzieb (Hudecová a kol., 2010).

Sociálna práca ako profesia sa stretáva s rodinami, ktorých problémy môžu mať rôzny charakter. Klinická rodina je označením pre rodiny, ktoré sa stávajú klientmi sociálnej práce. Tento výstižný názov poukazuje na rodiny, ktoré boli, alebo sú kvôli svojím problémom v kontakte s pomáhajúcimi inštitúciami (Matoušek, 2003 In: Hudecová a kol., 2010). Neúplné rodiny sa taktiež môžu stať klientmi sociálneho pracovníka. Pravdou je, že osamelé rodiny potrebujú oveľa väčšiu podporu pri plnení svojich rodičovských povinností, na druhej strane často dôjde aj k narušeniu rodiny v takej miere, že potrebujú finančnú pomoc, prípadne pomoc poskytovanú službami prostredníctvom sociálnych pracovníkov.

Špecifickosť sociálnej práce s klinickými rodinami je jej poslanie, ktoré je zamerané na obnovu sociálneho fungovania klienta, v našom prípade rodiny ako klienta sociálnej práce. Ak by sme mali charakterizovať sociálne fungovanie klienta, zjednodušene môžeme povedať, že je vzťah medzi očakávaniami jednotlivca a sociálneho prostredia. Predmetom intervencie sociálneho pracovníka je vzájomné pôsobenie medzi schopnosťou klienta zvládať nároky prostredia a tým, čo od neho prostredie očakáva. Cieľom je podporovať a obnovovať sociálne fungovanie klienta. Pri takomto ponímaní sociálnej práce Brozmanová Gregorová hovorí o dvoch ponímaní rodiny z pohľadu sociálnej práce:

- rodina v rovine chápania ako prostredie klienta- jednotlivca. V tomto prípade je sociálna práca zameraná na odstránenie prípadne zmiernenie sociálnych problémov jednotlivca prostredníctvom rodinného systému. Rodinný systém tu môže predstavovať jeden z možných vzniku, ale i riešenia problému.
- v rovine chápania celej rodiny ako klienta sociálnej práce. Sociálna práca je zameraná na zmenu fungovania celého rodinného systému, prípadne na adaptáciu celej rodiny na nové podmienky (Brozmanová Gregorová, 2006 In: Hudecová a kol., 2010).

Úlohou sociálneho pracovníka je posudzovať situáciu klienta komplexne. Existuje totiž mnoho bariér, ktoré môžu ovplyvňovať dobré sociálne fungovanie klienta. Sociálny pracovník musí rozoznať, či je to problém vyplývajúci zo samotnej neschopnosti rozvoja a seberealizovania jednotlivca, alebo bariéra, ktorá vyplýva z jeho prostredia a jednotlivec sa s ňou nevie vyrovnáť.

Ak by sme mali konštatovať, neúplná rodina sa zväčša stáva klientom sociálneho pracovníka prostredníctvom dysfunkčnosti jedného člena z rodiny. Čiže rodina nie je priamym klientom sociálnej práce, je len prostredím, v ktorom sa jednotlivec vyskytuje. V takejto rodine jednotlivec môže pociťovať záťaž a nestabilitu, či sa jedná o dieťa s problémami, alebo o dospelého jednotlivca s neschopnosťou adaptovať sa na novú štruktúru rodiny. V podobných prípadoch je potrebné riešiť nielen danú problematiku jednotlivca, ale aj schopnosť celej rodiny reagovať na novú štruktúru rodiny, a naučiť sa fungovať v neúplnej rodine.

Sociálna práca rieši širokú paletu sociálnych problémov, a práve preto je neľahké vymedziť kompetencie sociálnych pracovníkov. Viacero autorov poukazuje na veľký rozsah úloh sociálnej práce, ako napríklad riešenie rizík, podpora a obhajoba klientov, terapeutická intervencia, budovanie komunit, komunitnú výchovu a mnoho iných činností. Samotné vymedzenie kompetencií sociálnych pracovníkov podmieňuje fakt, že sociálna práca ako profesia je zameraná na zlepšenie, prípadne obnovenie sociálneho fungovania klienta.

3.3 Podpora osamelých rodičov

Sociálna práca na Slovensku má korene v dobrovoľníckej a charitatívnej pomoci na našom území. Jedným zo základných predpokladov profesionálneho výkonu sociálnej práce v praxi je, aby mala legislatívne a inštitucionálne zázemie. V súčasnosti sa rodinám v rôznych životných situáciách poskytuje pomoc prostredníctvom štátu. Legislatívnym zázemím pre túto pomoc je predovšetkým :

- Ústava Slovenskej republiky,
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a i zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Hudecová a kol., 2008).

Každá rodina potrebuje láskyplné zázemie, ktoré nie je šablónou len úplných rodín. Neúplné rodiny vedia taktiež zabezpečiť milujúce prostredie pre rozvoj svojich detí. Problém nastáva väčšinou v ekonomickom zabezpečení. Táto problematika už bola spomenutá

v súvislosti s rizikami osamelého rodičovstva. Aj keď už bolo naznačené, že zlá ekonomická situácia ohrozuje mnohokrát aj úplné rodiny, rodiny osamelých rodičov však potrebujú oveľa väčšiu pomoc a podporu pri plnení svojich rodičovských funkcií, medzi ktoré patrí aj finančné zabezpečenie rodiny. Táto podpora sa zabezpečuje v dvoch rovinách, ako píše Matoušek, a to v rovine finančnej, čo je oblasť sociálnej politiky, a v rovine nefinančnej, čo je sféra sociálnej práce (Matoušek, 2005).

Každá rodina sa môže dostať do hlbkej ekonomickej krízy, v ktorej je odkázaná na pomoc spoločnosti, najčastejšie štátu. Príčiny krízy môžu byť rôzne, ako napríklad vysoká nezamestnanosť, nízka kvalifikácia, neschopnosť vyrovnat' sa s kritickou životnou situáciou, strata motivácie pracovať, a iné nepriaznivé skutočnosti. Všeobecne známym názvom charakterizujeme situáciu rodín, ktorých príjem spadá pod hranicu životného minima, a to je hmotná núdza. Existujú dva typy hmotnej núdze, ktoré uvádza aj Gabura vo svojej publikácii, a to sú:

- akútna hmotná núdza- niekedy môže rodinu mobilizovať, pri dlhšom trvaní môže viesť k pasívnej rezistencii
- chronická hmotná núdza- charakteristická pasivitou, spoliehanie sa len na pomoc z vonka (Gabura, 2006).

Pomoc v hmotnej núdzi sa poskytuje formou dávky a príspevkov, ktorých výška je pevne stanovená v zákone č. 599/2003 Z. z. Osobitný predpis pre poskytnutie špeciálnych štátnych sociálnych dávok osamelým rodičom neexistuje. Výška štátom poskytnutých sociálnych dávok je totiž jednotná bez ohľadu na úplnosť alebo neúplnosť rodín a taktiež bez ohľadu na to, či je dieťa manželského alebo nemanželského pôvodu.

Z nášho pohľadu by sa v budúcnosti mohla zamerať pozornosť na zmenu právnych predpisov ohľadom poskytovania špeciálnych štátnych sociálnych dávok osamelým rodičom. Ich príjmy v niektorých prípadoch ledva presahujú životné minimum na Slovensku. S istotou môžeme konštatovať, že je ťažké plnohodnotne vychovať dieťa a vyžiť rodine z príjmu jedného rodiča.

Mimoriadnou pomocou zo strany štátu by sme mohli nazvať niektoré právne predpisy, ktoré priliehajú na osamelosť rodiča, a priznávajú mu viac nárokov ako rodičovi žijúcemu s druhom alebo družkou. V tomto prípade sa môžeme oprieť o Zákonník práce, kde nájdeme napríklad osobitné stanovenie dĺžky materskej dovolenky. Táto dovolenka trvá v prípade

matky žijúcej s druhom 34 týždňov, kým u osamelého rodiča 37 týždňov (Z. z. č. 311/2001, § 166, ods. 1).

Všetky predchádzajúce formy pomoci patrili do kategórie finančnej pomoci, ktorá, ako už bolo spomenuté, spadá pod právomoc sociálnej politiky. Druhá skupiny foriem pomoci, tzv. nefinančné formy, sú poskytované sociálnou prácou, resp. sociálnymi pracovníkmi. Hudecová vo svojej knihe uvádza: „Hlavnou úlohou sociálneho pracovníka/ sociálnej pracovníčky je vyhľadávať ohrozené rodiny, spolupracovať s tými, ktorí sa dostali do krízovej situácie, dbať na to, aby bola dodržiavaná ochrana práv dieťaťa, poskytovať poradenskú pomoc a spolupracovať s ostatnými subjektmi pri riešení vzniknutých problémov”(Hudecová a kol., 2008, s. 216).

S tvrdením Hudecovej môžeme súhlasiť, a uvedené úlohy taktiež považujeme za najhlavnejšie v profesii sociálneho pracovníka. Problém však vidíme v klesajúcom počte terénnych sociálnych pracovníkov, na ktorých je stavaná celá pyramída pomoci ohrozeným rodinám. Práve terénny sociálny pracovník musí vyhľadávať ohrozené rodiny a podať im pomocnú ruku pri riešení ich situácie. Nie všetky rodiny si uvedomujú svoju situáciu, aj keď je to niekedy až situácia krízová. Ako ďalšiu prekážku v tomto prípade vidíme spoluprácu s inštitúciami. Pravdou je, že sa niekedy naruša komunikácia medzi určitými inštitúciami, čo obmedzuje ba niekedy až pozastavuje prácu sociálneho pracovníka, ktorý tak nevie včas vyriešiť situáciu svojho klienta.

V oblasti sociálnych služieb by sme mohli spomenúť poradenstvo, ranú starostlivosť, špeciálne zariadenia pre osamelých rodičov bez domova a pod.

„Poradenské služby sú krátkodobé, poskytované v špecializovaných inštitúciách, kde má rodina k dispozícii tým profesionálov. S jedným z nich, prípadne postupne s niekoľkými rieši akútny problém rodinného spolužitia a výchovu detí. Pomoc má podobu krátkych sérií dohodnutých schôdzok. Niektoré z týchto služieb spočívajú v obhajovaní záujmov a práv rodiny voči iným subjektom vrátane štátnych orgánov”(Matoušek, 2003, s. 197). Takáto forma pomoci sa poskytuje rodinám, vrátane neúplných rodín, najmä v súvislosti s výchovou dieťaťa a hľadaním podpory a posilnenia rodinných vzťahov. Neúplné rodiny vyhľadávajú poradenskú službu kvôli oslabeniu základných rodičovských funkcií. Môžeme konštatovať, že táto forma pomoci poskytuje podporu osobnostného a rodičovského rastu osamelým rodičom.

Pozornosť by sme mohli venovať aj špeciálnym zariadeniam pre osamelých rodičov, ktoré sa vyskytujú v mnohých mestách a obciach. Tieto zariadenia poskytujú ubytovanie pre neúplné rodiny, ktoré kvôli nízkym príjmom nevedia zabezpečiť vlastné bývanie pre svoju rodinu. Poskytnuté ubytovanie by malo byť dočasné, avšak niektoré rodiny s nižším sociálnym statusom využívajú toto bývanie dlhšie ako je potrebné.

4 Spracovanie štatistických údajov ohľadom neúplných rodín na území Slovenskej republiky

V poslednej časti našej práce sme sa zamerali na spracovanie niekoľkých údajov zo Štatistického úradu Slovenskej republiky. Informácie sú čerpané z jednotlivých výsledkov demografických štatistík z roku 2011, a z publikácií zverejnených na stránke Štatistického úradu (www.statistics.sk).

Zamerali sme sa na zistenie počtu neúplných rodín na území Slovenska a na získanie informácií o jednotlivých krajoch s počtom neúplných rodín. Taktiež sme sa zaoberali počtom detí vyrastajúcich v neúplných rodinách. V jednotlivých tabuľkách sme spracovali výsledky zverejnené na stránke Štatistického úradu a následne sme vypracovali graf k zobrazeniu zistených skutočností.

Prvá tabuľka (č. 1) zobrazuje podiel obyvateľov podľa typu cenzovej domácnosti. Cenzovou domácnosťou nazývame najmenšiu skupinu osôb, ktoré žijú v jednej domácnosti, spoločne hradia náklady a majú medzi sebou vzájomné vzťahy (príbuzenské vzťahy). Z uvedených výsledkov sme zistili, v akom podiele sa nachádzajú rôzne typy cenzových domácností na Slovensku, výsledky ukazujú percentuálny podiel typov rodín v jednotlivých krajoch. Na základe predložených výsledkov môžeme konštatovať, že sa najväčší podiel neúplných rodín, či už so závislými deťmi alebo bez závislých detí, nachádza v Košickom kraji. Naopak kraj, v ktorom sa nachádza najmenej neúplných rodín, je Prešovský kraj.

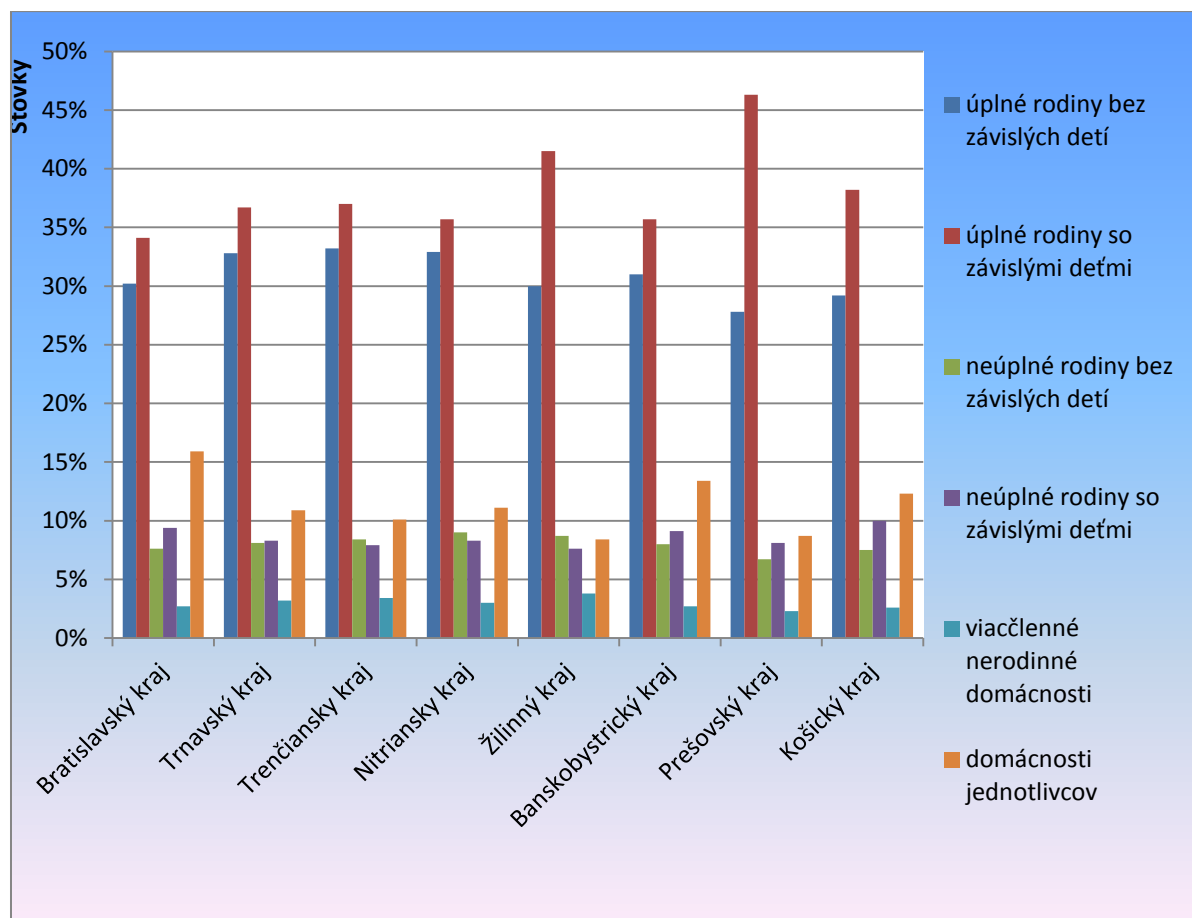
Tabuľka č. 1 Podiel obyvateľov v cenových domácnostiach podľa typu v SR a krajoch

Územie	Podiel obyvateľov podľa typu cenovej domácnosti					
	úplné rodiny bez závislých detí	úplné rodiny so závislými deťmi	neúplné rodiny bez závislých detí	neúplné rodiny so závislými deťmi	viacčlenné nerodinné domácnosti	domácnosti jednotlivcov
Slovenská republika	30,7	38,5	8,0	8,6	2,9	11,3
Bratislavský kraj	30,2	34,1	7,6	9,4	2,7	15,9
Trnavský kraj	32,8	36,7	8,1	8,3	3,2	10,9
Trenčiansky kraj	33,2	37,0	8,4	7,9	3,4	10,1
Nitriansky kraj	32,9	35,7	9,0	8,3	3,0	11,1
Žilinský kraj	30,0	41,5	8,7	7,6	3,8	8,4
Banskobystrický kraj	31,1	35,7	8,0	9,1	2,7	13,4
Prešovský kraj	27,8	46,3	6,7	8,1	2,3	8,7
Košický kraj	29,2	38,2	7,5	10,0	2,6	12,3

(Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014)

Nasledujúci graf (č. I) je vypracovaný na základe tabuľky č. 1. Zobrazuje teda percentuálny podiel obyvateľov v cenových domácnostiach v krajoch SR.

Graf č. I Percentuálny podiel obyvateľov v cenзовých domácnostiach podľa typu v SR a krajocho

Nasledujúca tabuľka (č. 2) uvádza počet členov cenзовých rodín neúplného typu. Výsledky poukazujú na fakt, že je viac neplných rodín bez závislých detí, ako neúplných rodín, ktoré opatrujú závislé dieťa. Ak by sme ale mali zhodnotiť celkový počet neúplných rodín na území Slovenska, percentuálne je to cca 6,12% z celkového počtu obyvateľstva. Túto skutočnosť by sme mohli zhodnotiť kladne, a to práve z hľadiska dieťaťa. Dieťa totiž potrebuje láskyplné zázemie vytvorené otcom a matkou navzájom.

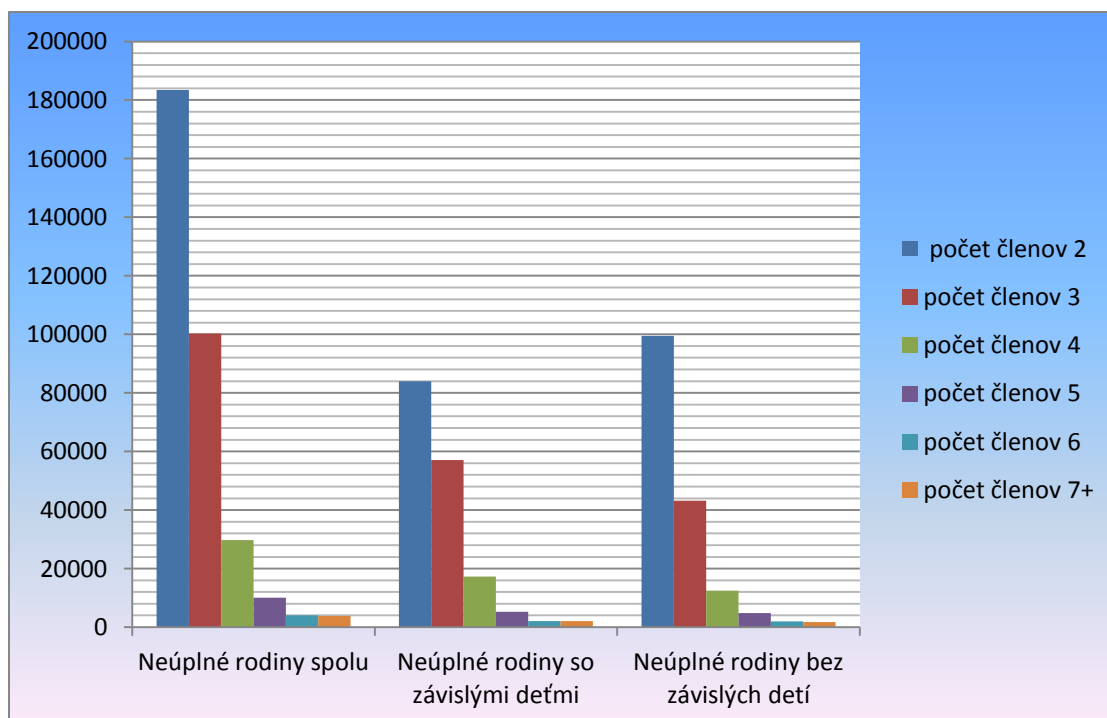
Tabuľka č. 2 Cenzové domácnosti neúplných rodín podľa počtu členov

Cenzové domácnosti	Počet členov						spolu
	2	3	4	5	6	7+	
Neúplné rodiny spolu	183 456	100 256	29 787	10 095	4 057	3 873	331 524
Neúplné rodiny so závislými deťmi	83 982	57 052	17 261	5 307	2 067	2 106	167 775
Neúplné rodiny bez závislých detí	99 474	43 204	12 526	4 788	1 990	1 767	163 749

(Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014)

Nasledujúci graf (č. II) zobrazuje počet členov v neúplných rodinách.

Graf č. II Cenzové domácnosti podľa typu a počtu členov

Posledná spracovaná tabuľka (č. 3) uvádza výsledky z počtov neúplných rodín v SR a krajoch podľa počtu závislých detí. Tabuľka je zosumarizovanie predchádzajúcich dvoch spracovaných štatistík. Ako sme už vyššie spomenuli, rozpad rodiny môže nastať z rôznych príčin. Niekedy, žiaľ, rozpad a neúplnosť má veľký dopad nielen na rodičov- manželov, ale najmä na deti. Z nasledujúcich štatistických výsledkov sa dozvieme, koľko neúplných rodín vychováva ešte závislé deti.

Tabuľka č. 3 Neúplné rodiny v SR a krajoch podľa počtu závislých detí

Územie	Neúplné rodiny spolu			
	Bez závislých detí	So závislými deťmi		
		1	2	3+
Slovenská republika	163 749	107 791	46 283	13 701
Bratislavský kraj	18 810	16 006	5 644	917
Trnavský kraj	17 548	11 569	4 616	1076
Trenčiansky kraj	19 186	11 209	4 965	1 052
Nitriansky kraj	23 941	14 076	5 803	1 405
Žilinský kraj	20 831	11 180	5 526	1 498
Banskobystrický kraj	20 827	14 445	5 854	1 749
Prešovský kraj	20 291	12 996	6 434	2 831
Košický kraj	22 315	16 310	7 441	3 173

(Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014)

Záver

O téme rodiny sa v poslednom čase vedú rôzne diskusie. Pravdou je, že v dôsledku kultúrneho, sociálneho a ekonomického rozvoja došlo k oslabeniu nielen funkčnosti rodiny, ale aj k samotnej existencii rodiny. Postupom času dochádza k zmenám hodnotovej orientácie, a do popredia sa dostáva zameranie jednotlivca na sebarealizáciu a individuálny úspech. Tieto hodnoty sa však nezhodujú s hodnotami tradičnej rodiny. Práve preto okrem iného dochádza k oslabeniu a následne k rozpadu rodín, z čoho vznikajú neúplné rodiny.

V práci sme sa zamerali na problematiku neúplných rodín, resp. na problémy osamelých rodičov. V prvej kapitole sme uviedli základné funkcie rodín, ktoré rodina musí plniť nielen voči svojim členom, ale aj voči spoločnosti. Sú to také funkcie, ktoré zabezpečujú rodine bezproblémové fungovanie v spoločnosti. Rozdelili sme si taktiež rodiny podľa funkčnosti, a príčiny dysfunkcie rodín, čím sme naznačili aj hlavnú tému našej práce a to neúplné rodiny.

V nasledujúcej kapitole sme sa venovali samotnému problému neúplných rodín. Zamerali sme sa na riziká osamelých rodičov, medzi ktoré patrí najmä zlá ekonomická situácia. Pravdou je, že osamelý rodič, ako samoživiteľ často naráža na finančné bariéry a neraz by potreboval pomoc od štátu. V tejto neľahkej situácii však má štát nízke kompetencie na finančné riešenie uvedeného problému. V druhej kapitole sme sa zaoberali aj komparáciou situácie osamelej matky a osamelého otca. V tejto súvislosti sme uviedli niekoľko argumentov, ktoré podporujú buď výchovu osamelou matkou, alebo naopak, osamelým otcom. Môžeme však konštatovať, že vyrastajúce deti potrebujú v rodine dôveryhodných dospelých mužov aj ženy ako svojich sprievodcov.

Tretia kapitola je zameraná na samotnú prácu sociálneho pracovníka s neúplnou rodinou. Uviedli sme v nej prácu s klinickou rodinou, ktorou sa často stávajú aj neúplné rodiny. Dôležitou úlohou sociálnych pracovníkov je vyhľadávanie takých rodín, ktoré pomoc potrebujú, a poskytnúť im adekvátnu podporu pri riešení problémov. Naznačili sme aj problém tejto časti sociálnej práce s rodinou, a to nedostatok terénnych sociálnych pracovníkov. Práve oni vyhľadávajú rodiny a na nich je založená celá pyramída pomoci. Vyjasnili sme si pomoc poskytovanú neúplným rodinám, ktorá sa realizuje v dvoch rovinách.

V rovine finančnej, ktorá spadá pod kompetencie sociálnej politiky, a v rovine nefinančnej, ktorá spadá pod právomoc a kompetencie sociálnych pracovníkov.

Posledná, čiže štvrtá kapitola našej práce pozostáva z praktickej časti. Ide v nej o spracovanie štatistických výsledkov ohľadom výskytu neúplných rodín na území Slovenska. Spracovali sme výsledky zverejnené v publikáciách Štatistického úradu SR, zo sčítania obyvateľstva z roku 2011. Výsledky sme znázornili v tabuľkách a následne sme vypracovali grafy na zobrazenie rozdielov výskytu neúplných rodín v rôznych krajoch Slovenska.

Použitá literatúra

1. GABURA, J. 2006. *Sociálna práca s rodinou*. Bratislava: Občianske združenie sociálna práca, 2006. 60 s.
2. HRONCOVÁ, J.- HUDECOVÁ, A.- MATULAJOVÁ, T. 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o., 2000. 293 s. ISBN 80- 8055- 427- 7.
3. HUDECOVÁ a kol. 2010. *Profesijné kompetencie sociálnych pracovníkov*. 1. vyd. Banská Bystrica: 2010. ISBN 978-80-557-0112-7.
4. HUDECOVÁ, A.- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2008. *Sociálna práca s rodinou*. 1. vyd. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o, 2008. 236 s. ISBN 978- 80- 8083- 597- 2.
5. KELLER, J. 2010. *Tři sociální svíety*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978- 80- 7419- 031- 5.
6. LACA, S. 2011. Rodina ako primárne prostredie v spoločnosti. In *Prohuman* [online]. 2011, [cit. 2015-02-26]. Dostupné na internete: < <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/rodina-ako-primarne-prostredie-v-spolocnosti> >. ISSN 1338-1415.
7. MATEJOVÁ, S. 2006. Pohľad spoločnosti na slobodné mamičky. In *Nebyť sám*. ISSN 1336- 6025, 2006, roč. 3, č 3, s. 10-11.
8. MATOUŠEK, O. a kol. 2003. *Metody a řízení sociální prác*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80- 7178- 548- 2.
9. MATOUŠEK, O. a kol. 2005. *Sociálna práca v praxi: špecifiká rôznych cieľových skupín a práca s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80- 7367- 002- X.
10. MATULÍK, J. 2012. Oslabenie rodiny v súčasnosti na Slovensku. In *Mosty k rodine*. ISSN 1338- 2713, 2012, roč. 3, č 1, s. 6-7.

11. PODMANICKÝ, I. 2006. Moderná spoločnosť- spoločnosť bez otcov? In *Nebyť sám*. ISSN 1336- 6025, 2006. roč. 3, č 6, s. 10-12.
12. Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.
13. Zákon č. 36/2005 Z.Z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
14. Zákon č. 599/2003 Z.Z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
15. Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2014. *Kolko nás je, aké domácnosti tvoríme*. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Informačný servis, 2014. ISBN 978-80-8121-322-9.